

Fatma Koşer Kaya interview

Deze week is Fatma Koşer Kaya honderd dagen voorzitter van de Landelijke Cliëntenraad. De organisatie komt op voor bijna zeven miljoen Nederlanders die voor (een deel van) hun inkomen afhankelijk zijn van de overheid.

'Mensen helpen, dat heb ik van mijn moeder'

sen kunnen doen als ze niet meer begrijpen hoe ze daar uit kunnen komen."

Zo heeft ze meer voorbeelden. Neem de meneer die zo zenuwachtig was voor een gesprek met een verzekeringsarts, bang om iets verkeerd te zeggen, dat hij wilde dat ze bij hem bleef – óók toen hij zich moest uitkleden en daar in zijn onderbroek zat.

Of de alleenstaande vader, een stratenmaker die door ziekte zijn werk niet meer kon doen. "Hij begreep niet waarom hij bij het UWV moest aangeven dat hij beschikbaar was voor ander werk, omdat hij anders geen uitkering meer zou krijgen. Het bezorgde hem zoveel stress dat hij nog zieker werd", zegt ze.

Al die voorbeelden geven haar brandstof, zegt Fatma Koşer Kaya, om voor deze mensen op te komen, om hun stem te laten horen. Ervoor te zorgen dat de zaken waar zij tegenaan lopen op de agenda komen bij de politiek en beleidsmakers, bij de media als dat nodig is.

De Landelijke Cliëntenraad komt sinds 2002 op voor mensen die in situaties verkeren waar ze niet om hebben gevraagd – werkloos worden, in de bijstand belanden of leven met een beperking – en die daardoor deels afhankelijk worden van de overheid. Zij krijgen te maken met ingewikkelde wetten en regels. Bedacht en uitgevoerd door dezelfde overheid waarvan ze afhankelijk zijn.

"Maar", dit is belangrijk want Koşer Kaya tikt twee keer met haar wijsvinger op tafel: "Zielig zijn deze mensen niet. Met name politici hebben er een handje van een soort zeligheidsdeken over mensen met een uitkering heen te leggen. Daarmee behandelen hen niet als je gelijken."

Als er nieuwe wetten worden gemaakt, kijkt de LGR gevraagd en ongevraagd mee. En als er zaken misgaan in bestaande wetten, signaleert de raad dat ook snel. "Doordat wij direct te weten kunnen komen wat mensen die ermee te maken krijgen ervan vinden, waar ze tegenaan lopen", legt Koşer Kaya uit. Haar doel voor de komende jaren is net zo simpel als ingewikkeld. "De wetten en regels in ons land moeten eerlijk, eenvoudig en duurzaam worden. Als aan een van deze drie stappen niet wordt voldaan, klopt de kern gewoon niet", zegt ze.

"Beleidsmakers hebben tot nu toe altijd wetten gemaakt vanuit hun blik op de wereld", benadrukt Koşer Kaya. "Vanuit hun eigen idee van hoe mensen met wetten omgaan. Maar dat is een papieren werkelijkheid. We moeten dat omkeren. We moeten eerst bovenhalen wat er in de samenleving speelt. We moeten de mensen die het aan-

gaat vragen hoe zij leven en op basis daarvan wetten aanpassen en maken."

Dat niet doen is volgens haar geen optie. "Als je voordat je iets bedenkt niet alle mensen gehoord hebt die daarbij op de een of andere manier betrokken zijn – omdat je daar vanuit politieke redenen niet aan wilt of omdat het niet uitkomt of niet past bij eerdere uitspraken – dan ga je vroeg of laat nat. Want het komt een keer naar boven."

Kijk maar naar de toeslagenaffaire, zegt Koşer Kaya. "De overheid heeft sindsdien meer oog voor de menselijke maat, maatwerk. Maar in het streven om alles op te lossen komen er nieuwe regels bij om mensen die een uitzondering vormen of die ergens net buiten vallen toch te kunnen helpen. Dan krijg je een enorme lappendeken aan regels die echt niet meer te begrijpen zijn."

"Wacht!", ze loopt naar een schuifkast. "Ah, hier", zegt ze terwijl ze een notitieboekje omhoog houdt. "Ik heb eens opgete-

'Politici hebben er een handje van een soort zeligheidsdeken over mensen met een uitkering te leggen'

kend hoe het zit als je een uitkering hebt, toeslagen zoals huur- en zorgtoeslag ontvangt en dan gaat werken. Dan krijg je dus een uitkering, toeslagen en loon. Allemaal andere termen voor inkomen, of een aanvulling op het inkomen, met – als er iets aan verandert – allemaal andere onduidelijke gevolgen."

De drie termen heeft ze in drie cirkels getekend, ze wijst met haar vinger naar het punt waarop de drie cirkels elkaar raken. "Dit noem ik het oog van de storm. Waar verschillende wetten en regels overlappen", zegt ze. "Dat gebied is zo ingewikkeld. Ik heb een juridische achtergrond, maar zelfs voor mij is dit moeilijk", zegt ze. Dat ze het moest uittekenen in een schrift om het overzichtelijk te maken, zegt al genoeg.

Deze baan is haar op het lijf geschreven, zegt Koşer Kaya. "Alle mensen die mij een beetje kennen zullen beamen dat deze functie goed bij me past."

Het zit in haar, anderen helpen. Dat heeft ze van haar moeder, vertelt ze met

Fatma Koşer Kaya: 'Beleidsmakers hebben tot nu toe altijd wetten gemaakt vanuit hun eigen blik op de wereld. Dat is een papieren werkelijkheid.'

Fatma Koşer Kaya

Fatma Koşer Kaya werd in 1968 geboren aan de Zwarte Zee in Turkije, in een dorpje vlak bij de stad Samsun en **groeide op in Bergen op Zoom**.

Ze begon haar carrière als advocaat en was een tijd jurist bij vakbond FNV. Daarna ging ze de politiek in. Namens D66 streed ze in de Tweede Kamer voor de **vrijheid van meningsuiting en de gelijke behandeling van migranten**. In 2006 stemde ze dan ook als enige van haar fractie tegen de Wet Inburgering van Rita Verdonk.

In 2012 kwam ze op voor de rechten van de Turks-Nederlandse lhbti+-gemeenschap door zelf mee te varen tijdens de Canal Parade in Amsterdam. Daar kwam veel kritiek op. "Ik **strijd voor gelijkwaardigheid**. Soms zullen mensen het dan met je eens zijn en soms niet. Dat mag", zei ze daarover. In 2013 werd ze wethouder in Wassenaar, in 2018 in Amersfoort. Koşer Kaya heeft één zoon. Ze is op 1 november 2022 voor vier jaar aangehouden als voorzitter van de Landelijke Cliëntenraad.

tekst **Barbara Vollebregt**
foto **Phil Nijhuis**

Eén zaak zal Fatma Koşer Kaya nooit vergeten, zegt ze zoekend naar de juiste woorden. De voorzitter van de Landelijke Cliëntenraad (LGR) zit in haar kantoor aan de Bezuidenhoutseweg in Den Haag. Geen grote ruimte, Koşer Kaya en haar team van tien mensen passen er net in.

Ze slaat haar handen over elkaar. De woorden zijn gevonden. "Ik was heel jong, net begonnen in de advocatuur en ik deed sociaal verzekeringsrecht. Ze was een leuk mens. Een jonge vrouw die het psychisch heel moeilijk had. Ze werd geacht te kunnen werken. Daarom kwam ze bij mij, ze wilde dat aanvechten", vertelt Koşer Kaya. "We hadden meteen een klik, we konden lachen samen."

Maar de jonge vrouw kwam niet opdagen tijdens de zitting. Niet veel later volgde de uitspraak. "We hadden de zaak gewonnen. Ik belde haar, helemaal enthousiast en blij, maar ik kreeg een man aan de lijn. Ik vertelde het nieuws en hij vertelde dat ze er niet meer was. Ze had zelfmoord gepleegd."

Ze zucht diep. "Toen zag ik voor het eerst van heel dichtbij wat regels met men-

'Mijn moeder was een sterke onafhankelijke vrouw. We hebben nooit gemerkt dat ze het moeilijk had'

een glimlach. "Mijn vader overleed toen ik dertien was maar mijn moeder was een sterke onafhankelijke vrouw. We hebben nooit gemerkt dat ze het moeilijk had. Ik heb veel van haar geleerd." Haar moeder overleed kort geleden. "Een heel moeilijke tijd."

Koşer Kaya heeft sinds haar aantreden al twee onderwerpen aan de kaak gesteld. Zo wees ze erop dat uitkeringsgerechtigden die vrijwilligerswerk doen het risico lopen dat ze een forse naheffing krijgen. "Soms hebben mensen in de bijstand één euro te veel aan vrijwilligersvergoeding gekregen en dan moeten ze de hele, terecht ontvangen, vergoeding terugbetalen", zegt ze terwijl ze haar hoofd schudt.

Ook bracht ze naar voren dat jongeren met een chronische beperking niet thuislozen in de Participatiewet. "Die wet is bedoeld voor mensen die tijdelijk zonder werk zitten, een chronische ziekte is niet tijdelijk", zegt ze. "Zo kaarten we stap voor stap de problemen aan die grote groepen mensen ervaren."

Landelijke Cliëntenraad

De Landelijke Cliëntenraad bestaat uit **achttien organisaties** waarvan afgevaardigden vijf keer per jaar samenkomen.

Daarbij horen onder meer de vakbonden CNV en FNV, maar ook **leder(in)**, een netwerk voor mensen met een beperking en chronisch zieken, Mind voor mensen met een psychische kwetsbaarheid, ouderenbonden, migrantenorganisaties en afgevaardigden van de centrale cliëntenraden van het UWV, SVB en **vertegenwoordigers van de vier grote steden**.

"We kijken samen naar wat er in hun achterban speelt en hoe we dat **op de agenda van beleidsmakers, de politiek en media** kunnen krijgen", aldus voorzitter Koşer Kaya.

column Hans Goslinga

De Eerste Kamer is een tandeloze bulldog

Het is maar één keer, in 1860, voorgekomen dat de Eerste Kamer een kabinet echt wegstemde. Toch doen onze nationale politici het bij verkiezingen voor de Provinciale Staten telkens weer voorkomen alsof dit huis over politiek leven en dood beschikt. De Statenleden kiezen straks de Eerste Kamer, dus pas op, is de boodschap waarmee zij de schaamteloze kaping van de provinciale verkiezingen rechtvaardigen.

De waarschuwing wordt kracht bijgezet met het argument dat de Eerste Kamer steeds politieker wordt. Dat zou het geval zijn sinds de kabinetten-Rutte er niet over een meerderheid beschikken en dus voor elke ontbrekende stem moeten vechten. Maar zo is het niet.

Hier geeft de 'wet van Noten' inzicht. Han Noten was PvdA-senator van 2003 tot 2013. Op grond van zijn ervaringen ontdekte hij deze wetmatigheid: fracties in de Eerste Kamer stemmen zelden anders dan hun politieke vrienden in de Tweede Kamer. Als een kabinet zich wil verzekeren

laatste jaren wat opzichtiger dan voorheen. Dus wel politieker, maar niet vanuit eigen kracht of verdiensten die voortkomen uit de aard van haar rol.

Welbeschouwd ondergraaft de Eerste Kamer haar bestaansrecht als Kamer van reflectie, die in de luwte scherp oordeelt over de rechtmatigheid en rechtvaardigheid van wetten. Het gezag dat zij daarmee zou kunnen verwerven, offert zij op aan schijnbare politieke macht. Dat is jammer voor de natie, want een finale toets of wetten deugen is, zoals het toeslagenschandaal heeft laten zien, allesbehalve overbodig.

De conventie was altijd dat de Eerste Kamer zich inhield met het inzetten van het vetorecht. De ratio hiervan was dat haar democratische legitimatie zwakker is dan die van de rechtstreeks gekozen Tweede Kamer. Nu is veel zichtbaarder geworden dat de senaat wat de Britten noemen een 'toothless bulldog' is, aangelijnd en wel.

De Eerste Kamer draagt hooguit marginaal bij aan een gezonde scheiding tussen gezag en macht. De macht van het getal weegt in Den Haag domweg zwaarder dan de macht van het gezag. Die tendens zie je over de hele lijn, van ambtenarij tot koning. Zij is te verklaren vanuit de fragmentatie van het krachtenveld, die het lastiger maakt regeermacht te ontwikkelen.

Broekers-Knol had wetten goedgekeurd waarvan ze wist dat die niet deugden

van voldoende steun in de senaat, moet het dus met een of meer oppositiepartijen in de Tweede Kamer zaken doen.

Dat is precies wat er onder de kabinetten-Rutte is gebeurd. Zijn eerste kabinet, steunend op VVD, CDA en PVV, kwam in 2011 één senaatszetel te kort voor een meerderheid. Wie nodigde Rutte toen uit op de achterbank van zijn auto? Niet het enige SGP-Kamerlid in de Eerste Kamer, de pijproker Holdijk, maar de SGP-fractievoorzitter in de Tweede Kamer, Van der Staaij, die daarmee met zijn partij dichter dan ooit bij de regeermacht kwam.

De minderheidspositie van Rutte II in de senaat was met de dertig zetels van de coalitiepartijen VVD en PvdA nog zwakker. De premier deed in die periode zaken met de fractieleiders van D66, SGP en ChristenUnie in de Tweede Kamer, waarmee hij zich in de senaat opnieuw verzekerde van de helft der stemmen plus één. Als machtspoliticus moet je kunnen tellen en Rutte kan dat.

De Eerste Kamer is op het papier van ons staatsrecht net zo machtig als de Tweede Kamer. Zij beschikt immers ook over het vetorecht. Maar in de praktijk is zij, door de werking van de wet van Noten, doorgaans een politiek verlenzstuk van de Tweede Kamer. de

De ontwikkeling is riskant, omdat elke tegenmacht al snel als hinderlijk wordt ervaren. De liberale Broekers-Knol, die achttien jaar senator was en in de voorzittersstoel verwaarloosbaar gromde, erkende naderhand dat zij onder de immense politieke druk vanuit het kabinet meer dan eens de tandeloze bulldog was. Ze had wetten goedgekeurd waarvan ze wist dat die niet deugden. Maar ja, erkende ze vier jaar terug in het NRC, ze wilde uiteindelijk geen donquichot zijn.

De paradoxale conclusie is dat naarmate de Eerste Kamer politieker wordt, zij alleen maar sterker haar overbodigheid bewijst. Zij kan alleen een nuttige rol spelen in ons bestel als zij de ruimte heeft zich op te werpen als waker over de rechten en vrijheden van burgers. Maar dan nog is de vraag of gezag alleen voldoende is om de politiek gedreven beleidsmachine te weerstaan. In een machtsomgeving is dat een illusie.

Als straks de rechter de bevoegdheid krijgt wetten te toetsen aan de Grondwet, is er eigenlijk geen goede reden meer om de Eerste Kamer nog te handhaven. Het is ook veel beter om het hoeden van de rechtsstaat in laatste instantie aan de onafhankelijke rechter toe te vertrouwen. Gezag en macht lopen dan niet door elkaar, met alle vertroebeling en onwaarachtigheid in verkiezingstijd van dien.

En dan, als nationale politieke verkiezingen kapen, kun je het de kiezers niet kwalijk nemen dat zij op politieke struikrovers stemmen.